

Rolnummer 2169
Arrest nr. 105/2002 van 26 juni 2002

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vraag betreffende artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek, gesteld door de vrederechter van het tweede kanton Doornik.

Het Arbitragehof,

samengesteld uit de voorzitters M. Melchior en A. Arts, en de rechters L. François, P. Martens, R. Henneuse, M. Bossuyt, L. Lavrysen, A. Alen, J.-P. Moerman en E. Derycke, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter M. Melchior,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. *Onderwerp van de prejudiciële vraag*

Bij vonnis van 24 april 2001 in zake E. Pinchon tegen D. Gilleman, waarvan de expeditie ter griffie van het Arbitragehof is ingekomen op 30 april 2001, heeft de vrederechter van het tweede kanton Doornik de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Schendt artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek, doordat het de aanpassing of afschaffing van de uitkering tot levensonderhoud, toegekend aan de echtgenoot die de echtscheiding heeft verkregen op grond van artikel 232, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, naar gelang van de wijzigingen in de behoeften en de bestaansmiddelen van de partijen toestaat, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in zoverre een verschil in behandeling wordt ingesteld tussen de schuldeiser van een uitkering tot levensonderhoud toegekend krachtens de artikelen 306 en 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek, wiens uitkering zal kunnen worden aangepast of afgeschaft op grond van gelijk welke wijziging in de situatie van de schuldenaar van de uitkering, en de schuldeiser van een uitkering tot levensonderhoud toegekend krachtens artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek, wiens uitkering enkel zal kunnen worden verminderd of afgeschaft in geval van een ingrijpende wijziging in de situatie van de schuldenaar van de uitkering als gevolg van omstandigheden onafhankelijk van zijn wil ? »

II. *De feiten en de rechtspleging in het bodemgeskil*

De echtscheiding van E. Pinchon en D. Gilleman werd op 25 april 1983 door de Rechtbank van eerste aanleg te Doornik uitgesproken wegens feitelijke scheiding van meer dan tien jaar. Ten laste van E. Pinchon werd een uitkering tot levensonderhoud vastgesteld op grond van de artikelen 301, 306 en 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek.

Op 11 december 1997 verzocht de onderhoudsplichtige de vrederechter van het tweede kanton Doornik om afschaffing of vermindering van die uitkering, wat hem werd geweigerd vanwege de stabiliteit van de materiële situatie van de partijen.

Op 21 december 2000 dient hij een nieuw verzoek in en geeft als reden op dat zijn inkomsten zijn gedaald als gevolg van zijn inruststelling, enerzijds, en de last van twee hypothecaire leningen, anderzijds.

Na de van toepassing zijnde bepalingen te hebben onderzocht en van mening zijnde dat hij artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek los van artikel 301, § 3, derde lid, van hetzelfde Wetboek zou moeten toepassen, stelt de vrederechter vast dat er een verschil in behandeling is tussen de onderhoudsplichtigen van wie de echtscheiding wegens feitelijke scheiding van meer dan tien jaar is uitgesproken en degenen van wie de echtscheiding is uitgesproken op grond van de artikelen 229 en 231, vermits de eerstgenoemden, wat het bedrag van de uitkering na de echtscheiding betreft, om dat bedrag te doen wijzigen - onder voorbehoud van het arrest van het Hof nr. 48/2000, waarvan de verwijzende rechter de inhoud in herinnering brengt - zich kunnen beroepen op elke wijziging van de behoeften of inkomsten van één van de partijen terwijl de in tweede instantie genoemden slechts een ingrijpende wijziging van hun materiële situatie als gevolg van een omstandigheid buiten hun wil kunnen aanvoeren. De rechter vervolgt zijn redenering en vraagt zich af of dat verschil in behandeling niet tot gevolg heeft dat de schuldeiser van een uitkering, die verweerder is in een vordering gegrond op artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek, in een nadeliger situatie wordt geplaatst die bovendien in strijd is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, dan de schuldeiser die verweerder is in een vordering gegrond op artikel 301, § 3, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek.

Dat is de reden waarom de vrederechter de bovenvermelde prejudiciële vraag ambtshalve heeft gesteld.

III. De rechtspleging voor het Hof

Bij beschikking van 30 april 2001 heeft de voorzitter in functie de rechters van de zetel aangewezen overeenkomstig de artikelen 58 en 59 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

De rechters-verslaggevers hebben geoordeeld dat er geen aanleiding was om artikel 71 of 72 van de organieke wet toe te passen.

Van de verwijzingsbeslissing is kennisgegeven overeenkomstig artikel 77 van de organieke wet bij op 20 juni 2001 ter post aangetekende brieven.

Het bij artikel 74 van de organieke wet voorgeschreven bericht is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 17 juli 2001.

De Ministerraad, Wetstraat 16, 1000 Brussel, heeft een memorie ingediend bij op 3 augustus 2001 ter post aangetekende brief.

Bij beschikkingen van 26 september 2001 en 27 maart 2002 heeft het Hof de termijn waarbinnen het arrest moet worden gewezen, verlengd tot respectievelijk 30 april 2002 en 30 oktober 2002.

Bij beschikking van 23 januari 2002 heeft voorzitter M. Melchior de zaak voorgelegd aan het Hof in voltallige zitting.

Bij beschikking van dezelfde dag heeft het Hof de zaak in gereedheid verklaard en de dag van de terechtzitting bepaald op 13 februari 2002.

Van die beschikking is kennisgegeven aan de Ministerraad en zijn advocaten bij op 24 januari 2002 ter post aangetekende brieven.

Op de openbare terechtzitting van 13 februari 2002, gehouden in afwezigheid van de rechters M. Bossuyt en J.-P. Snappe, wettig verhinderd :

- is verschenen : Mr. O. Vanhulst, tevens *loco* Mr. P. Hofströssler, advocaten bij de balie te Brussel, voor de Ministerraad;

- hebben de rechters-verslaggevers J.-P. Moerman en A. Alen verslag uitgebracht;

- is de voornoemde advocaat gehoord;

- is de zaak in beraad genomen.

Bij beschikking van 13 maart 2002 heeft het Hof gezegd dat rechter E. De Groot, wettig verhinderd, als lid van de zetel vervangen is door rechter M. Bossuyt, de debatten heropend en de dag van de terechtzitting bepaald op 26 maart 2002.

Van die beschikking is kennisgegeven aan de Ministerraad en zijn advocaten bij op 13 maart 2002 ter post aangetekende brieven.

Op de openbare terechtzitting van 26 maart 2002 :

- is verschenen : Mr. O. Vanhulst, tevens *loco* Mr. P. Hofströssler, advocaten bij de balie te Brussel, voor de Ministerraad;

- hebben de rechters-verslaggevers J.-P. Moerman en A. Alen verslag uitgebracht;

- is de voornoemde advocaat gehoord;

- is de zaak in beraad genomen.

De rechtspleging is gevoerd overeenkomstig de artikelen 62 en volgende van de organieke wet, die betrekking hebben op het gebruik van de talen voor het Hof.

IV. *In rechte*

- A -

Standpunt van de Ministerraad

Na te hebben herinnerd aan de beginselen van het burgerlijk recht inzake de uitkering na echtscheiding en na te hebben gewezen op het zowel onderhouds- als vergoedingskarakter van de uitkering toegekend na een echtscheiding uitgesproken op grond van de artikelen 229 en 231 van het Burgerlijk Wetboek, merkt de Ministerraad op dat de eiser die de echtscheiding vraagt op grond van artikel 231 wordt geacht de oorzaak van de scheiding te zijn. Ook moet worden opgemerkt dat het verschil in behandeling voortvloeit uit het feit dat, in het geval van een echtscheiding als sanctie, de fout of fouten die door de rechtbank in aanmerking worden genomen, de grondslag vormen zowel van de echtscheiding als van de schuldvordering tot levensonderhoudsuitkering terwijl die eenheid niet bestaat in het geval van een echtscheiding uitgesproken op grond van artikel 232 van het Burgerlijk Wetboek.

Voor het overige verklaart de Ministerraad zich te gedragen als naar recht.

- B -

B.1. Uit het onderzoek van het dossier en uit de motivering van de verwijzingsbeslissing blijkt dat het Hof prejudicieel wordt ondervraagd over de bestaanbaarheid, met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, van artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek omdat het een verschil in behandeling zou instellen tussen de schuldeiser van een uitkering tot levensonderhoud toegekend krachtens de artikelen 306 en 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek, die op grond van gelijk welke wijziging in de situatie van de onderhoudsplichtige kan worden aangepast of afgeschaft, en de schuldeiser van een uitkering tot levensonderhoud toegekend krachtens artikel 301, § 3, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek, uitkering die slechts kan worden verminderd of afgeschaft in geval van een ingrijpende wijziging in de situatie van de onderhoudsplichtige als gevolg van omstandigheden buiten zijn wil.

B.2.1. Artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek, waarop de prejudiciële vraag betrekking heeft, bepaalt :

« De uitkering tot levensonderhoud krachtens de artikelen 306 en 307 mag een derde gedeelte van de inkomsten van de schuldenaar te boven gaan en worden aangepast of

afgeschaft al naar de wijzigingen in de behoeften en de bestaansmiddelen van partijen. De nalatenschap van de schuldenaar, vooroverleden zonder kinderen uit zijn huwelijk met de overlevende achter te laten, is aan de laatstgenoemde levensonderhoud verschuldigd volgens de regels van artikel 205 » (thans, lees : 205*bis*).

B.2.2. Artikel 306 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt :

« Voor de toepassing van de artikelen 299, 300 en 301, wordt de echtgenoot die de echtscheiding verkrijgt op grond van artikel 232, eerste lid, geacht de echtgenoot te zijn tegen wie de echtscheiding is uitgesproken; de rechtbank kan er anders over beslissen indien de eisende echtgenoot het bewijs levert dat de feitelijke scheiding te wijten is aan de fouten en tekortkomingen van de andere echtgenoot. »

B.2.3. Artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt :

« § 1. De rechtbank kan aan de echtgenoot die de echtscheiding heeft verkregen, uit de goederen en de inkomsten van de andere echtgenoot, een uitkering toekennen die, rekening houdend met zijn inkomsten en mogelijkheden, hem in staat stellen kan in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenleven.

§ 2. De rechtbank die de uitkering toekent stelt vast dat deze van rechtswege aangepast wordt aan de schommelingen van het indexcijfer van de consumptieprijzen.

Het basisbedrag van de uitkering stemt overeen met het indexcijfer van de consumptieprijzen van de maand gedurende welke het vonnis of het arrest dat de echtscheiding uitspreekt, kracht van gewijsde heeft verkregen, tenzij de rechtbank er anders over beslist. Om de twaalf maanden wordt het bedrag van de uitkering van rechtswege aangepast in verhouding tot de verhoging of de verlaging van het indexcijfer van de consumptieprijzen van de overeenstemmende maand.

Deze wijzigingen worden op de uitkeringen toegepast vanaf de vervalldag die volgt op de bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad* van het in aanmerking te nemen nieuwe indexcijfer.

De rechtbank kan nochtans in bepaalde omstandigheden een ander systeem van aanpassing van de uitkering aan de kosten van levensonderhoud toepassen.

§ 3. Indien de uitkering, ingevolge omstandigheden onafhankelijk van de wil van de uitkeringsgerechtigde, in ruime mate ontoereikend is geworden om de in § 1 bedoelde toestand te waarborgen, kan de rechtbank de uitkering verhogen.

Indien de toestand van de uitkeringsgerechtigde een ingrijpende wijziging heeft ondergaan zodat het bedrag van de uitkering niet meer verantwoord is, kan de rechtbank de uitkering verminderen of opheffen.

Dit geldt eveneens bij ingrijpende wijziging van de toestand van de uitkeringsplichtige ingevolge omstandigheden onafhankelijk van zijn wil.

§ 4. Het bedrag van de uitkering mag in geen geval hoger zijn dan een derde van de inkomsten van de tot uitkering gehouden echtgenoot.

[...] »

B.3. De grondwettelijke regels van de gelijkheid en de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling tussen bepaalde categorieën van personen wordt ingesteld, voor zover dat verschil op een objectief criterium berust en het redelijk verantwoord is. Dezelfde regels verzetten er zich overigens tegen dat categorieën van personen, die zich ten aanzien van de aangevochten maatregel in wezenlijk verschillende situaties bevinden, op identieke wijze worden behandeld, zonder dat daarvoor een redelijke verantwoording bestaat.

Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld rekening houdend met het doel en de gevolgen van de betwiste maatregel en met de aard van de ter zake geldende beginselen; het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.

B.4. Terwijl de echtscheiding wegens bepaalde feiten bedoeld in de artikelen 229 en 231 van het Burgerlijk Wetboek gegrond is op de fout van één van de echtgenoten, is de echtscheiding bedoeld in artikel 232, eerste lid, van hetzelfde Wetboek, volgens de toelichting bij het wetsvoorstel dat heeft geleid tot de wet van 1 juli 1974 waarbij het in het geding zijnde artikel 307*bis* in het Burgerlijk Wetboek is ingevoegd, gegrond op de omstandigheid dat na een aantal jaren van feitelijke scheiding, « de kans op verzoening tussen echtgenoten onbestaande [is] geworden » (*Parl. St.*, Senaat, 1971-1972, nr. 161, p. 1).

B.5. In zoverre artikel 301, § 3, van het Burgerlijk Wetboek vereist dat de omstandigheden die de economische situatie van de uitkeringsgerechtigde (eerste lid) of van de uitkeringsplichtige (derde lid) van de uitkering tot levensonderhoud beïnvloeden onafhankelijk zijn van hun wil, bevat die bepaling een precisering die niet wordt vermeld in artikel 307*bis* van hetzelfde Wetboek. Dat verschil in formulering impliceert evenwel geen enkel verschil in behandeling.

Doordat de wetgever enkel toestaat dat, om het bedrag van de uitkering tot levensonderhoud te wijzigen, alleen rekening wordt gehouden met omstandigheden die

onafhankelijk zijn van de wil van de betrokkenen, heeft hij zich ertoe beperkt een algemene regel in herinnering te brengen volgens welke de uitkeringsplichtige zich niet vrijwillig in een situatie mag stellen die het hem mogelijk zou maken aan zijn wettelijke verplichting te ontsnappen.

B.6. In zoverre artikel 301, § 3, van het Burgerlijk Wetboek de rechter enkel toestaat de uitkering tot levensonderhoud te verhogen indien zij « in ruime mate » ontoereikend is geworden, en in zoverre het hem enkel toestaat ze op te heffen of te verminderen in geval van « ingrijpende » wijziging van de economische toestand van de gewezen echtgenoten, bevat het een vereiste die niet is verwoord in artikel 307*bis* van hetzelfde Wetboek.

De formulering van het laatstvermelde artikel brengt de wil van de wetgever tot uiting om de plicht tot hulp waaraan de echtscheiding een einde heeft gemaakt, te verlengen, terwijl artikel 301 nog meer de nadruk legt op zijn bekommernis om het door de onschuldige echtgenoot geleden nadeel te vergoeden. Daaruit volgt evenwel niet dat dat verschil in behandeling discriminatoir zou zijn.

B.7. In beide gevallen komt het de wetgever toe de grondslag van de uitkering te bepalen en de omstandigheden te preciseren die de wijziging ervan verantwoorden. De artikelen 10 en 11 van de Grondwet worden slechts geschonden wanneer de verschillende behandeling van de beide situaties onevenredige gevolgen heeft. Zulks is het geval, zoals het Hof heeft geoordeeld in zijn arrest nr. 48/2000, voor het ontbreken van de beperking tot een derde van de inkomsten van de onderhoudsplichtige waarin artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek voorziet.

Daarentegen blijkt het in B.6 beschreven verschil in behandeling geen onevenredige gevolgen te hebben : vermits artikel 306 verwijst naar artikel 301, moet in beide gevallen de uitkering de uitkeringsgerechtigde echtgenoot « rekening houdend met zijn inkomsten en mogelijkheden, [...] in staat stellen [...] in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenleven », vermits de beide types van uitkering, zoals het Hof van Cassatie heeft geoordeeld, zowel een onderhouds- als een vergoedend karakter hebben.

B.8. De prejudiciële vraag dient ontkennend te worden beantwoord.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

Artikel 307*bis* van het Burgerlijk Wetboek schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet, in zoverre het de aanpassing of afschaffing van de uitkering tot levensonderhoud, toegekend aan de echtgenoot die de echtscheiding heeft verkregen op grond van artikel 232, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, naar gelang van de wijzigingen in de behoeften en de bestaansmiddelen van de partijen toestaat.

Aldus uitgesproken in het Frans en het Nederlands, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, op de openbare terechtzitting van 26 juni 2002.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

M. Melchior